

คู่มือการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ในเขตอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา (ข้อตกลงร่วมของชุมชน)

๑

ความเป็นมา

คู่มือการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างในเขตอนุรักษ์คลองอัมพวาฉบับนี้ เป็นข้อตกลงร่วมของชุมชนคลองอัมพวา ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างในเขตอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมคลองอัมพวา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 บริเวณ ดังนี้

1. เขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

ได้แก่ พื้นที่คลองอัมพวาและชุมชนริมน้ำ ซึ่งตั้งอยู่ภายในระยะ 18 เมตรจากแนวทางเดินเท้าเลียบริมคลองอัมพวา หรือแนวตลิ่งคลองอัมพวาและคลองบางจาก (ช่วงคลองลัดดาโชติ) ฝั่งเหนือเริ่มจากปากคลองอัมพวาจนถึงสุดเขตเทศบาลตำบลอัมพวารวมถึงบริเวณสองฝั่งคลองลัดดาโชติ ตั้งแต่ปากคลองไปจดถนนประชาอุทิศ ส่วนฝั่งใต้เริ่มจากปากคลองอัมพวาไปจดท่าเทียบเรือเทศบาล และจากสะพานเดชาติศรจนถึงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 325

เขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า และเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม และการตั้งถิ่นฐานที่สำคัญที่สุดของคลองอัมพวา

อาคารส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวเก่าที่มีวิวัฒนาการต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต ซึ่งอัมพวาเคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางน้ำและย่านพาณิชยกรรมที่สำคัญของจังหวัดสมุทรสงคราม มีตลาดน้ำขนาดใหญ่ที่มีเรือแพมาค้าขายจำนวนมาก จึงยังคงเหลือร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองแต่ครั้งอดีต และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของอัมพวา อาคารส่วนใหญ่ในบริเวณนี้เป็นเรือนแถวริมน้ำสร้างด้วยไม้ หลังคาทรงปั้นหยา ทรงจั่วหรือหลังคาทรงไทยซึ่งมีเอกลักษณ์และคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมสมควรได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป อาคารและสิ่งก่อสร้างที่จะสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณนี้ ควรมีรูปแบบอาคาร และองค์ประกอบหลักทางสถาปัตยกรรมตลอดจนความสูงของอาคาร ที่กลมกลืนสอดคล้องกับอาคารเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่

2. เขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ

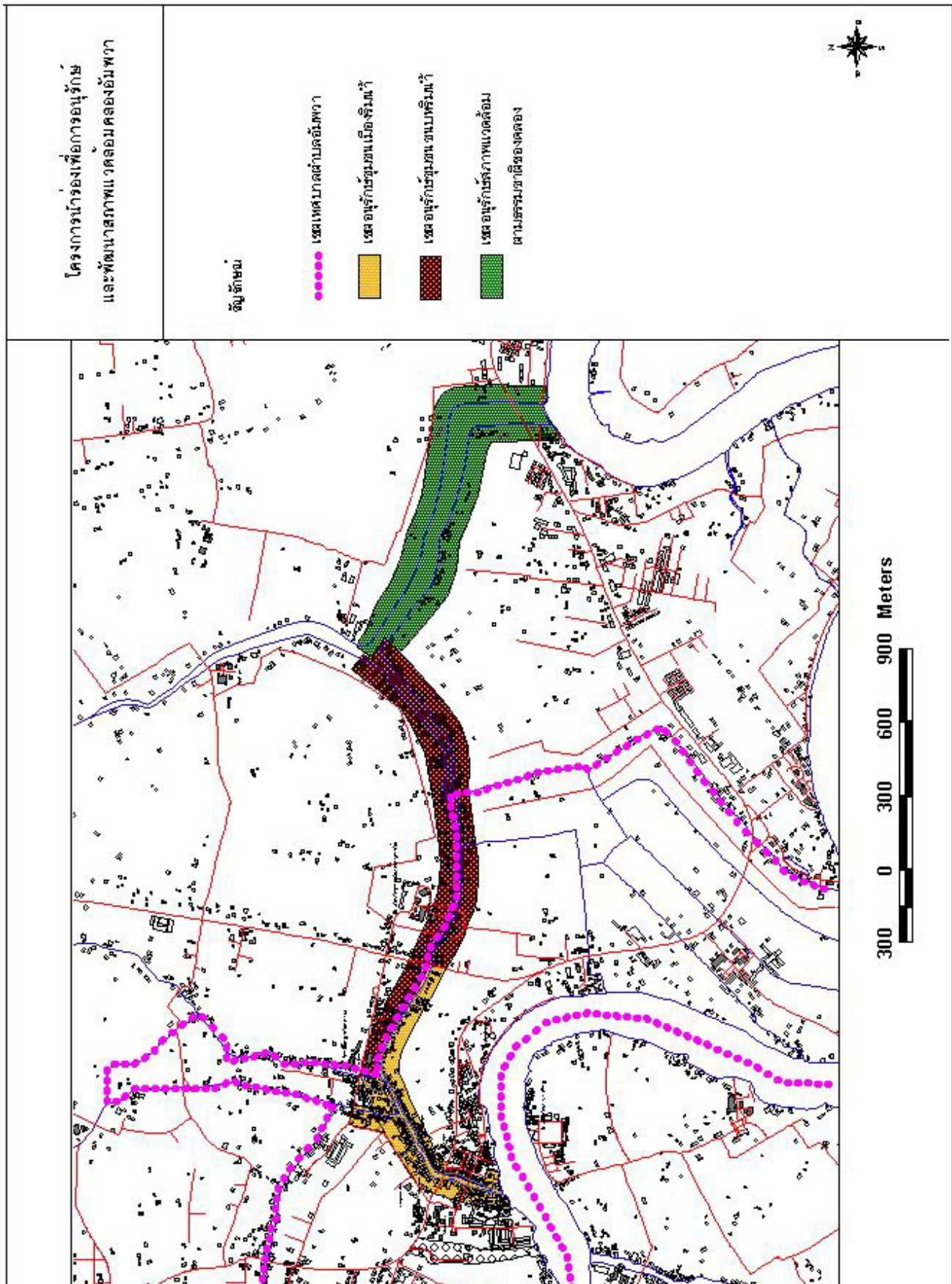
ได้แก่ พื้นที่คลองอัมพวาและชุมชนริมน้ำ ซึ่งตั้งอยู่ภายในระยะ 18 เมตร จากแนวตลิ่งของคลองอัมพวาทั้งสองฝั่ง ต่อเนื่องจากแนวเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำไปจนถึงจุดบรรจบกับคลองผีหลอก

เขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ เป็นพื้นที่ที่มีคุณค่า และเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมและการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทที่สำคัญของคลองอัมพวา อาคารส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวสร้างด้วยไม้ รูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นเรือนทรงไทย หรือเรือนทรงไทยประยุกต์ยกใต้ถุนสูง มีสถาปัตยกรรมร่วมสมัยแทรกตัวอยู่ประปราย มีสัดส่วนของที่โล่งและพื้นที่เกษตรกรรมค่อนข้างมาก โดยเฉพาะพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ถัดบ้านริมน้ำเข้าไปเป็นส่วนมะพร้าวและสวนผลไม้ซึ่งเป็นฉากหลัง (Background) ของภูมิทัศน์คลองอัมพวา มีบรรยากาศที่ร่มรื่นเหมาะสำหรับการอยู่อาศัย และมีศักยภาพสูงในการจัดทำที่พักแรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Homestay) อาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นในเขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำเหล่านี้สมควรได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป อาคารและสิ่งก่อสร้างใหม่ที่จะสร้างขึ้นใหม่ควรมีรูปแบบของอาคาร ความสูง และสัดส่วนที่โล่งที่กลมกลืนสอดคล้องกับอาคาร

3. เขตอนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของคลอง

ได้แก่ พื้นที่คลองผีหลอกและพื้นที่สองฝั่งคลองที่อยู่ภายในระยะ 18 เมตรจากแนวตลิ่ง เริ่มจากจุดบรรจบกับแนวเขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำคลองอัมพวาไปจนถึงปากคลอง ที่บรรจบกับแม่น้ำแม่กลอง

เขตอนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของคลอง เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีการปลูกสร้างอาคารน้อยมาก บริเวณสองฝั่งคลอง ส่วนใหญ่เป็นพืชพันธุ์ไม้ตามธรรมชาติ เช่น จาก โกงกาง โพธิ์น้ำ ฯลฯ ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่สำคัญ ยกเว้นบริเวณปากคลองมีการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทริมน้ำ เขตอนุรักษ์สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของคลอง จึงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ และความสมบูรณ์ของคลองอัมพวา ซึ่งสมควรได้รับการอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป อาคาร และสิ่งก่อสร้างที่จะสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณนี้ ควรเว้นระยะร่นจากแนวตลิ่งเข้าไปไม่น้อยกว่า 6 เมตร เพื่อเก็บรักษาพืชพันธุ์ไม้ตามธรรมชาติที่ขึ้นอยู่สองฝั่งคลองเอาไว้ ควรกำหนดรูปแบบของอาคาร ความสูง และสัดส่วนที่โล่งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบันที่มีคุณค่าของพื้นที่

๒

การใช้คู่มือฉบับนี้

คู่มือฉบับนี้ใช้เป็นแนวทางสำหรับการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่จะต่อเติมหรือสร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์คลองอัมพวาทั้ง 3 เขต เพื่อให้อาคารและสิ่งปลูกสร้างที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมีความสอดคล้องกลมกลืนกับอาคารและสิ่งปลูกสร้างเดิม ตลอดจนสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของแต่ละเขตอนุรักษ์ เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของคลอง อัมพวาให้คงอยู่ต่อไป

- 1) ผังเมืองรวมอัมพวา
- 2) ผังเมืองเฉพาะอัมพวา
- 3) เทศบัญญัติเทศบาลตำบลอัมพวา

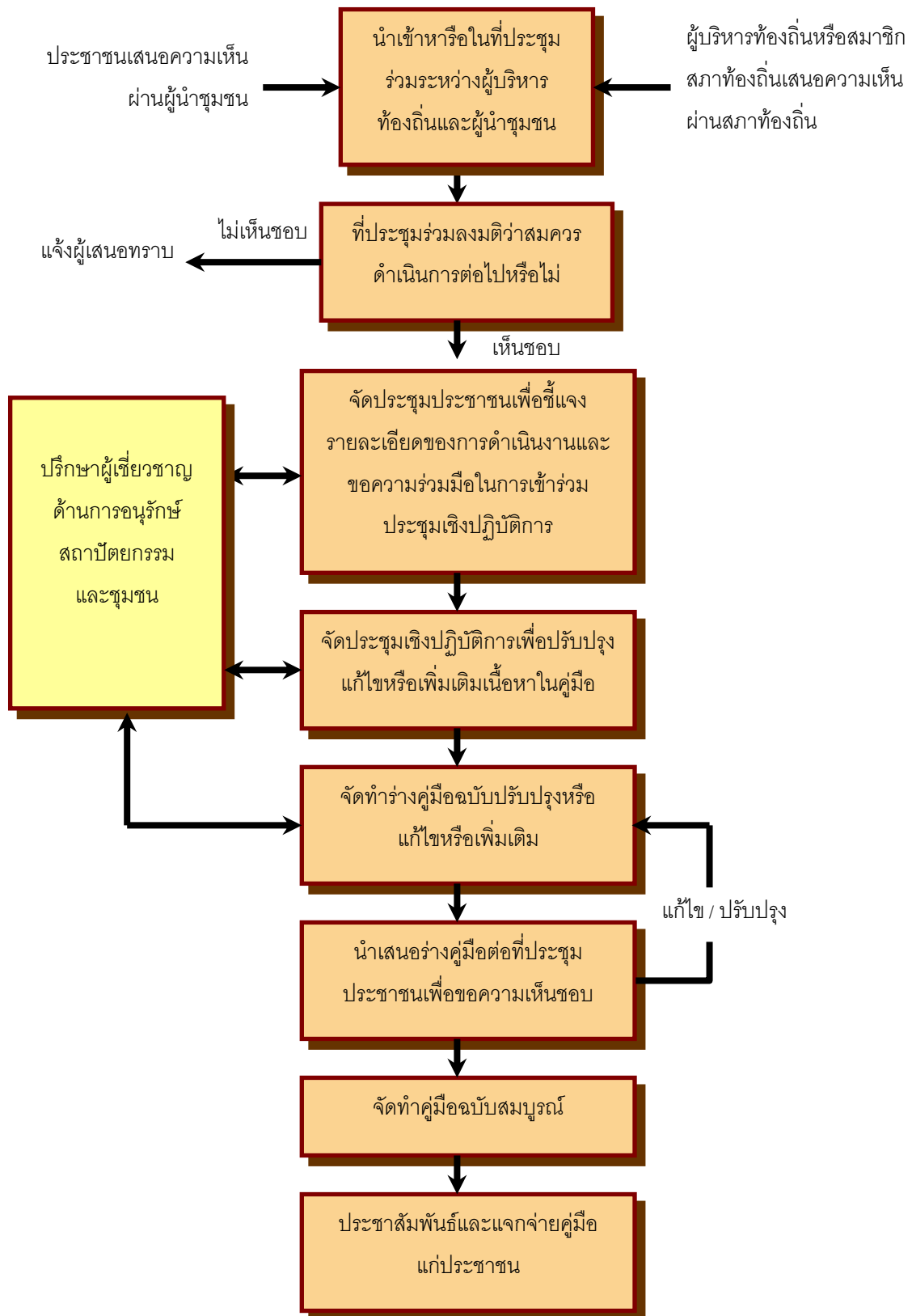
ประชาชนในเขตอนุรักษ์และชาวอัมพวาทุกคน ตลอดจนหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ควรใช้คู่มือฉบับนี้เป็นกรอบ และแนวทางในการออกแบบอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ตลอดจนตรวจสอบอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ที่จะสร้างขึ้นใหม่ในเขตอนุรักษ์คลองอัมพวา ความร่วมมือร่วมใจของชาวอัมพวาในการปฏิบัติตามแนวทางที่อยู่ในคู่มือฉบับนี้ จะนำไปสู่ความสำเร็จของการอนุรักษ์ มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติของคลองอัมพวา

คู่มือนี้ไม่มีผลบังคับทางกฎหมาย แต่เป็นบันทึกข้อตกลงร่วมของชุมชน และใช้ในการสนับสนุนมาตรการทางกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการใช้ที่ดิน และการก่อสร้างอาคารในพื้นที่ที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบันหรืออนาคต เช่น

๓

การแก้ไขคู่มือฉบับนี้

หากประชาชนในท้องถิ่น/สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นมีความเห็นว่าสมควรมีการปรับปรุง แก้ไข หรือเพิ่มเติมเนื้อหาในคู่มือฉบับนี้ สามารถเสนอความเห็นต่อผู้นำชุมชนหรือสภาท้องถิ่น เพื่อนำเรื่องเข้าหารือในที่ประชุมร่วมระหว่างผู้บริหารท้องถิ่นและผู้นำชุมชนให้พิจารณาดำเนินการต่อไปตามขั้นตอนในแผนภูมิต่อไปนี้

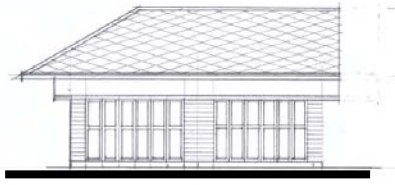

แผนภูมิแสดงขั้นตอนการแก้ไขคู่มือ

๔

รูปแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

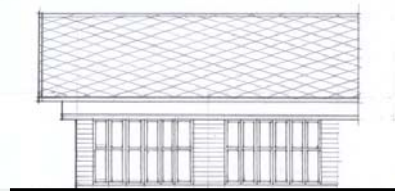
รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

แบบ ก. ทรงปั้นหย่า

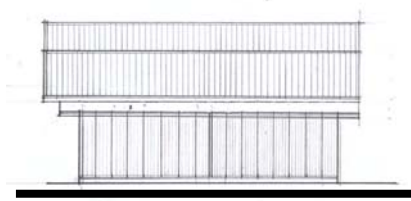
รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

แบบ ข. ทรงจั่ว

รูปด้านหน้า

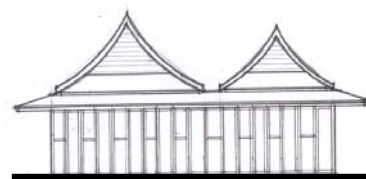
รูปด้านข้าง

แบบ ค. ทรงจั่วแฝด

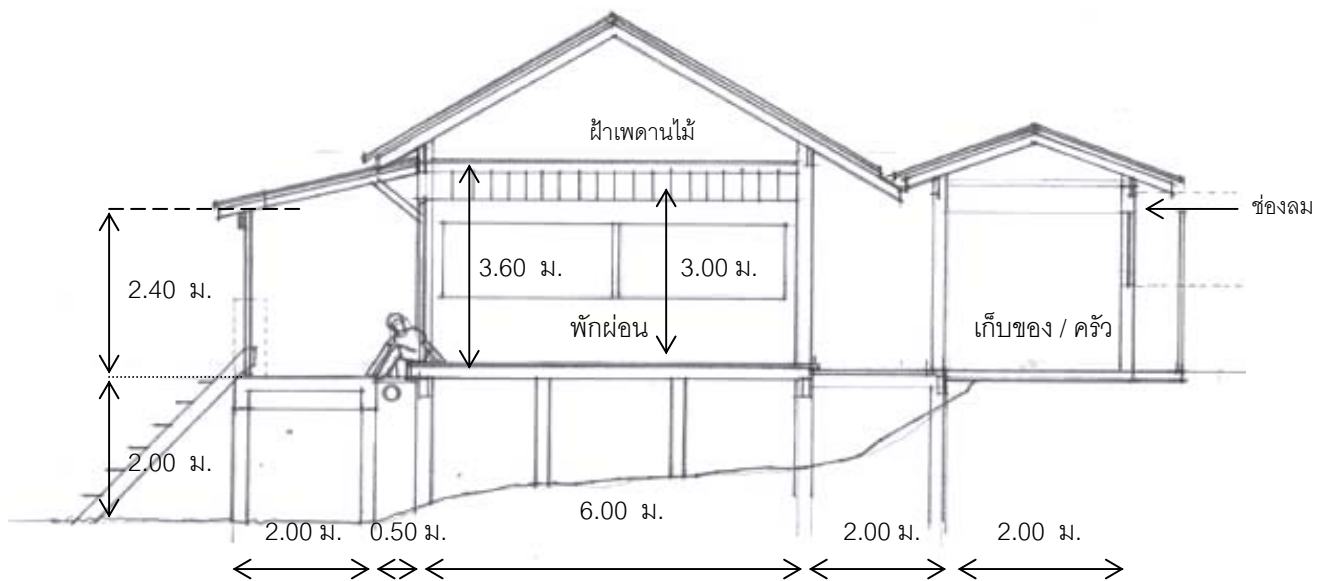
รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

แบบ ง. ทรงไทยจั่วแฝด

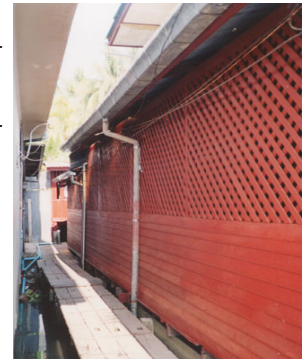
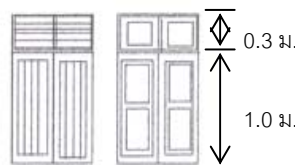
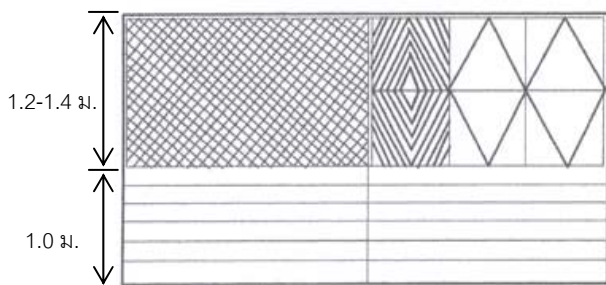

รูปตัด อาคารเรือนแถวริมน้ำในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

รูปแบบ อาคารที่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำควรเป็นเรือนแถวหรือบ้านชั้นเดียว สร้างด้วยไม้หรือไม้สังเคราะห์ หลังคาเป็นทรงปั้นหยา ทรงจั่ว ทรงจั่วแปดหรือทรงไทย มุงด้วยกระเบื้องว่าว (สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน) หรือกระเบื้องลอนเล็กอย่างสัน ในกรณีที่ต้องใช้สังกะสี สีของวัสดุหลังคาควรเป็นโทนสีธรรมชาติ เช่น สีขาว สีขาวเทา สีเทา สีน้ำตาลหรือสีอิฐ

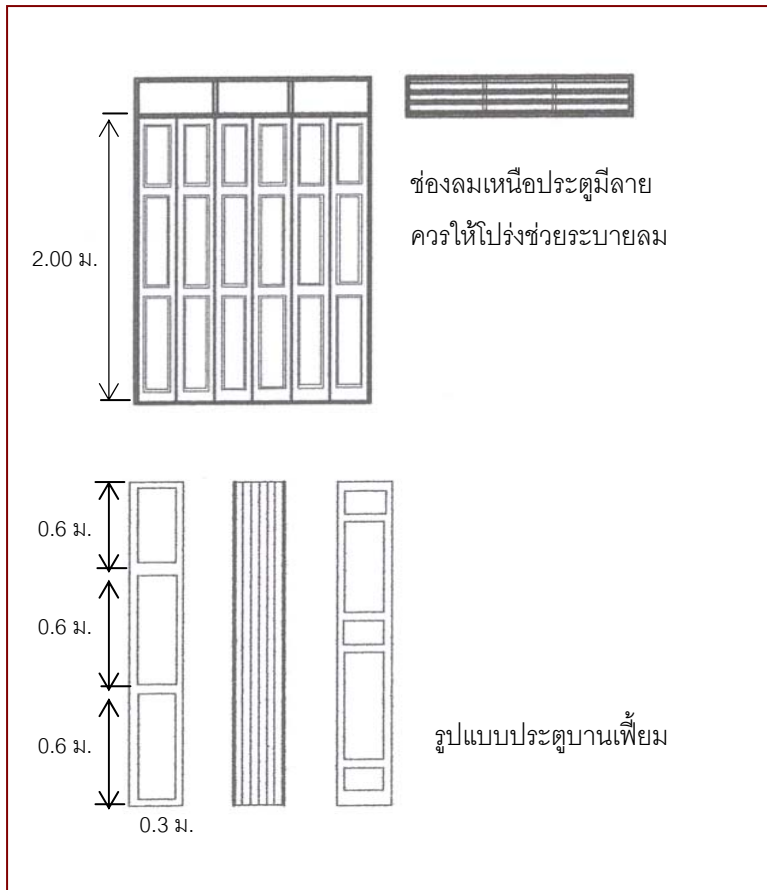
รูปแบบประตูและหน้าต่างที่เหมาะสมสำหรับอาคารริมน้ำ

ในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

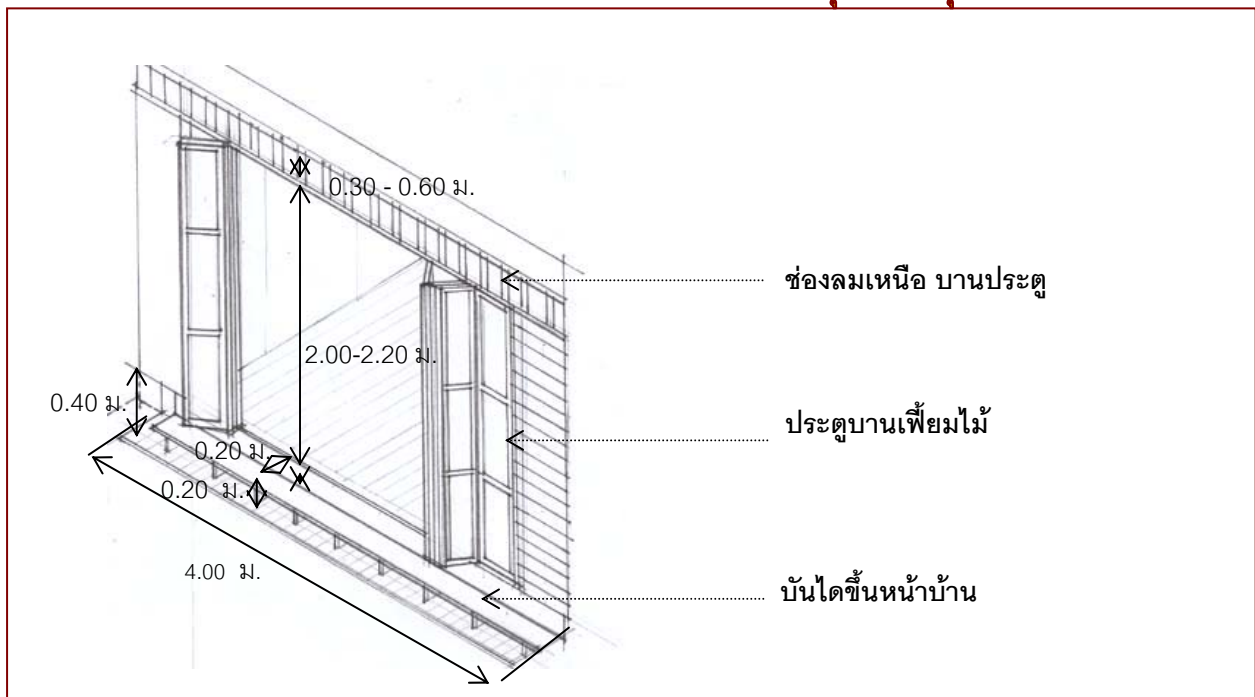
หน้าต่าง หรือช่องระบายลมด้านข้างอาคาร ควรใช้แบบเจาะช่องลมทำด้วยไม้แบบเดิม หรือ หน้าต่างบานเปิดคู่ทำด้วยไม้ ติดชั้นนอกอาคาร ส่วนชั้นในอาจติดกระจกอีกชั้นก็ได้

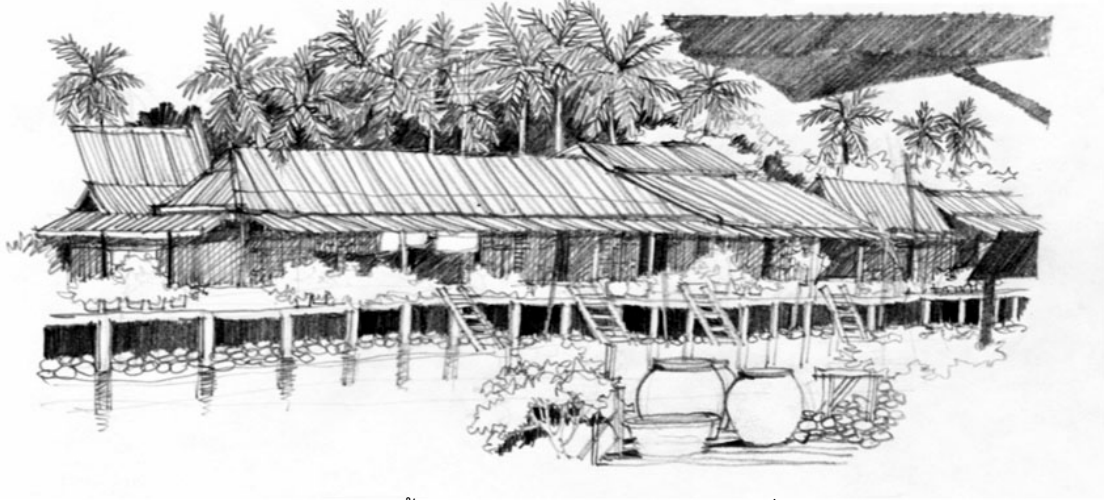

ประตูบานเฟี้ยม สามารถทำ
ลดลายได้หลายแบบควรเป็นชั้นนอก
ด้านหน้า ส่วนชั้นในๆอาจเป็นประตู
ลูกกรง หรือเหล็กยัด

ภาพขยาย ประตูบานเฟี้ยมและช่องลมของอาคารเรือนแถวริมน้ำ ในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

รูปแบบของอาคารเรือนแถวริมน้ำดั้งเดิม และฉากหลังที่เป็นต้นมะพร้าว
เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองอัมพวา ที่ควรเก็บรักษาให้คงอยู่ต่อไป

การถอยร่นอาคารและปลูกต้นไม้ใหญ่ริมน้ำ ช่วยสร้างบรรยากาศและความร่มรื่นแก่คลองอัมพวา

อาคารเก่าปากคลองอัมพวา แม้จะมีความสูง 2 ชั้น แต่มีรูปแบบสถาปัตยกรรม
ที่มีเอกลักษณ์ของยุคสมัยที่ชัดเจน สมควรได้รับการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพ
อาคารที่ทรุดโทรม

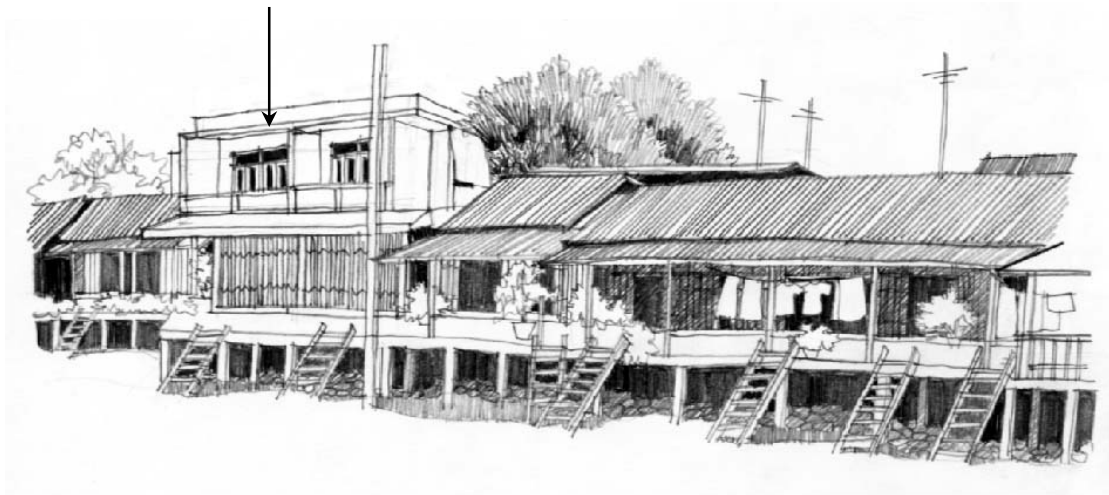

ความต่อเนื่องของแนวเส้นขอบฟ้า (skyline) แลเห็นต้นมะพร้าว
ทางด้านหลัง ช่วยส่งเสริมให้เกิดทัศนียภาพที่ดีแก่คลอง

๕

รูปแบบอาคารที่ไม่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

ตึกแถวที่เกิดขึ้นมีรูปแบบอาคารขัดแย้งกับอาคารข้างเคียง ทำให้ความกลมกลืนของทัศนียภาพเสียไป ความสูงของอาคารที่เพิ่มขึ้นทำให้แนวเส้นขอบฟ้า (Skyline) ขาดความต่อเนื่อง

รูปแบบอาคารที่ไม่สอดคล้องกับอาคารข้างเคียงและรูปแบบหลังคา ประตุนหน้าต่างที่เป็นสมัยใหม่ ทำให้ภาพลักษณ์รวมของคลองเสียไป

๖

รูปแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับอาคารที่อยู่ด้านหลัง

ติดกับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

อาคาร ที่อยู่ด้านหลังติดกับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ (ถัดจากระยะ 18 เมตรเข้าไป) ควรมีความสูงไม่เกิน 2 ชั้นและมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกลมกลืนกับอาคารริมน้ำด้านหน้า เพื่อรักษาบรรยากาศของชุมชนเมืองริมน้ำดั้งเดิม และสร้างความกลมกลืนให้แก่ภูมิทัศน์ชุมชนโดยรวม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ควรได้รับการพิจารณาเอาใจใส่ ได้แก่

ความสูง ไม่เกิน 2 ชั้น

รูปทรงหลังคา ควรเป็นรูปทรงหลังคาแบบใดแบบหนึ่งใน 4 แบบดั้งเดิมของอาคารริมน้ำ

วัสดุผนังหลังคา ควรเป็นกระเบื้องว่าว กระเบื้องลูกฟูกหรือกระเบื้องคอนกรีตในสีโทนธรรมชาติ เช่น สีขาว สีขาว-เทา สีเทา สีน้ำตาล หรือสีอิฐ หลีกเลี่ยงการใช้สีฉูดฉาดหรือวัสดุสะท้อนแสง

ฝาด้านที่หันหาคลอง ควรเป็นฝาไม้หรือฝาไม้สำเร็จรูปสังเคราะห์ เน้นสีต้นของเนื้อไม้ตามธรรมชาติที่ใกล้เคียงกับสีของอาคารริมน้ำด้านหน้า

หน้าต่าง ควรเป็นบานไม้ อาจมีช่องลมหรือกระจกเหนือบานหน้าต่างก็ได้

รูปแบบอาคารด้านหลังที่เหมาะสม มีความสูงไม่เกิน 2 ชั้นและมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและวัสดุที่สอดคล้องกลมกลืนกับอาคารริมน้ำด้านหน้า

การเก็บรักษาพื้นที่เกษตรกรรมด้านหลังโดยเฉพาะมะพร้าว ทำให้ได้ฉากหลังของชุมชนที่งดงามยิ่งขึ้น

การวางไม้กระดานตามแนวคลองช่วยลดความกระด้างของทางเดินเท้าคอนกรีต

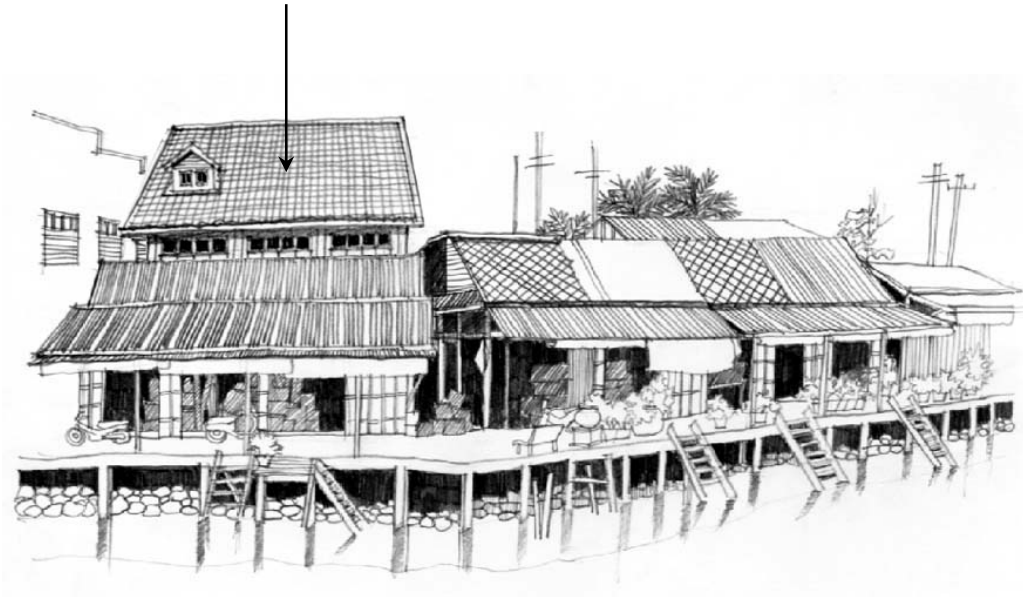

๗

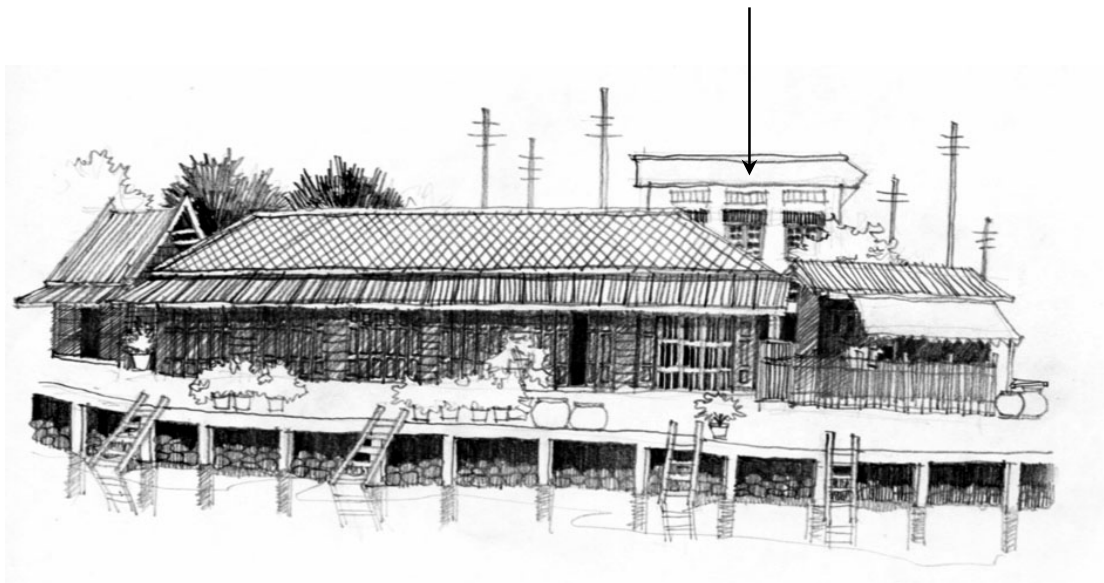
รูปแบบอาคารที่ไม่เหมาะสมสำหรับอาคารที่อยู่ด้านหลัง

ติดกับเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองริมน้ำ

แม้ว่าอาคารใหม่จะอยู่ด้านหลังและมีความสูงไม่มาก แต่รูปแบบตัวอาคาร
หลังคา และหน้าต่างยังขาดความกลมกลืนสอดคล้องกับอาคารเดิมด้านหน้า ไม่
ส่งเสริมให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดี

อาคารสมัยใหม่ซึ่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมขัดแย้งกับอาคารเดิม
ริมน้ำ ส่งผลกระทบต่อฉากหลัง (Background) ของชุมชน

รูปแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ

รูปแบบอาคารที่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ ได้แก่ เรือนทรงไทย หรือเรือนทรงไทยประยุกต์ก็ได้ดูสูง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคลองและแวดล้อมด้วยสวนผลไม้ วัสดุที่ใช้ทำฝาเรือนควรเป็นไม้ หรือไม้ฝาสำเร็จรูปสังเคราะห์ เน้นสีสันทันของเนื้อไม้ตามธรรมชาติ กระเบื้องมุงหลังคาควรเป็นกระเบื้องว่าว (สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน) กระเบื้องลูกฟูกลอนเล็กหรือกระเบื้องคอนกรีตที่อยู่ในโทนสีตามธรรมชาติ เช่น สีขาว-เทา สีน้ำตาล หรือสีอิฐ

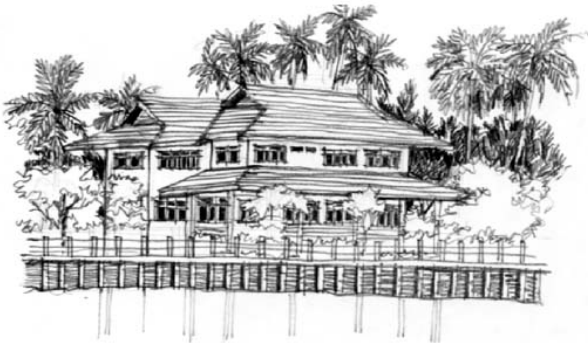

สัดส่วนของที่โล่งที่มาก การเก็บรักษาพื้นที่ส่วนด้านหลังเอาไว้ และ
การนำต้นไม้ธรรมชาติมาทำเป็นตัวเชื่อม ช่วยให้คงลักษณะการตั้ง
ถิ่นฐานแบบชนบทริมน้ำที่น่าสนใจเอาไว้ได้

๙

รูปแบบอาคารที่ไม่เหมาะสมสำหรับเขตอนุรักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ

รูปแบบอาคารสมัยใหม่ที่ไม่กลมกลืนกับ
สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของพื้นที่หรือมีสีฉูด
ฉ้าน เป็นรูปแบบอาคารที่ไม่เหมาะสมสำหรับเขตอนุ
รักษ์ชุมชนชนบทริมน้ำ จึงไม่สมควรนำมาใช้กับ
อาคารที่จะก่อสร้างขึ้นใหม่ในเขตอนุรักษ์

